

OTSUS

17.05.2017 nr 7-10/2017-007

Võimsuse jaotamise forvardturu analüüs ja hinnang

1. Haldusmenetluse alustamine

Elektrituruseaduse (edaspidi ELTS) § 93 lõike 6 punkti 1 kohaselt kontrollib Konkurentsiamet Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EÜ) nr 714/2009 sätestatud tingimuste täitmist.

ELTS § 93 lõike 6 punkti 6 kohaselt Konkurentsiamet väljastab ELTS-is sätestatud juhul kooskõlastamise otsuseid.

Vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 714/2009 artiklile 8 töötati välja Euroopa Komisjoni Määrus (EL) 2016/1719, 26. september 2016, millega kehtestatakse võimsuse jaotamise forvardturu eeskiri (FCA).

FCA artikkel 30 lõike 1 kohaselt pakkumispirkonna piiri põhivõrguettevõtjad peavad välja andma pikaajalisi ülekandeõigusi, välja arvatud juhul, kui pädevad reguleerivad asutused on teinud kooskõlastatud otsused mitte välja anda pikaajalisi ülekandeõigusi teatava pakkumispirkonna piiri jaoks. Selliste otsuste vastuvõtmisel peavad pakkumispirkonna piiri pädevad reguleerivad asutused konsulteerima asjaomase võimsusarvutuse ala reguleerivate asutustega ja võtma asjakohaselt arvesse nende seisukohti.

FCA artikkel 30 lõike 2 kohaselt kui pakkumispirkonna piiril ei ole olemas pikaajalisi ülekandeõigusi FCA jõustumise ajal, peavad kõik pakkumispirkonna piiri pädevad reguleerivad asutused tegema kooskõlastatult otsused pikaajaliste ülekandeõiguste koostamise kohta hiljemalt kuus kuud pärast FCA määruse jõustumist.

FCA artikkel 30 lõike 3 järgu sama artikli lõigete 1 ja 2 kohased otsused peavad põhinema hindamisel, millega tehakse kindlaks, kas elektri forvardturul on piisavalt riskimaandamise võimalusi asjaomaste pakkumispirkondade jaoks. Hindamise peavad kooskõlastatult tegema pakkumispirkonna piiri pädevad reguleerivad asutused ja hindamine peab hõlmama vähemalt järgmist:

- a) konsulteerimine turuosalistega selle üle, millised on nende riskimaandamise vajadused vaadeldava pakkumispirkonna piiridel;
- b) hinnang.

FCA artikkel 30 lõike 4 kohaselt FCA lõike 3 punktis b osutatud hinnangus tuleb uurida elektri hulгимүүгитургуде toimimist ja hinnang peab tuginema läbipaistvatele kriteeriumidele, mis sisaldavad vähemalt järgmist:

a) analüüs selle kohta, kas tooted või toodete kogum, mida pakutakse forvardturul, annab kaitse vaadeldava pakkumispirkonna järgmise päeva hinna kõikumuse eest. Sobivaks kaitseks järgmise päeva hinna muutumise riski eest loetakse selliseid tooteid või tootekogumeid, mille puhul vaadeldava pakkumispirkonna järgmise päeva hind on piisavalt seotud alushinnaga, millega toodete eest arveldatakse;

b) analüüs selle kohta, kas forvardturgudel pakutavad tooted või tootekogumid on tõhusad. Sel eesmärgil tuleb hinnata vähemalt järgmisi näitajaid:

i) kauplemishorisont;

ii) ostu- ja müügihinna vahe;

iii) kaubeldava mahu ja tegeliku tarbimise vahekord; iv) täitmata tehingute ja tegeliku tarbimise vahekord.

FCA artikkel 30 lõike 5 kohaselt kui FCA artikkel 30 lõikes 3 osutatud hindamine näitab, et ühes või mitmes pakkumispirkonnas ei ole piisavalt riskimaandamisvõimalusi, peavad pädevad reguleerivad asutused nõudma, et asjaomased põhivõrguettevõtjad:

a) annaksid välja pikaajalisi ülekandeõigusi või

b) teeksid kindlaks, kas on tehtud kättesaadavaks muid pikaajalisi piirkonnaüleseid riskimaandamistooteid elektri hulgemüügiturgude toimimise toetuseks.

FCA artikkel 30 lõike 6 kohaselt kui pädev reguleeriv asutus otsustab teha taotluse, nagu on osutatud FCA artikkel 30 lõike 5 punktis b, peavad asjaomased põhivõrguettevõtjad välja töötama vajalikud meetmed ning esitama need pädevale reguleerivale asutusele heakskiitmiseks hiljemalt kuue kuu jooksul alates pädevalt reguleerivalt asutuselt taotluse saamisest. Kõnealused vajalikud meetmed tuleb rakendada hiljemalt kuue kuu jooksul pärast pädeva reguleeriva asutuse heakskiitu. Pädev reguleeriv asutus võib asjaomaste põhivõrguettevõtjate taotlusel rakendamise aega pikendada kuni kuus kuud.

FCA artikkel 30 lõike 7 kohaselt kui reguleeriv asutus otsustab, et asjaomased põhivõrguettevõtjad ei tohi välja anda pikaajalisi ülekandeõigusi või et nad peavad tegema kättesaadavaks muid pikaajalisi piirkonnaüleseid riskimaandamistooteid, ei kohaldata FCA artikleid 16, 28, 29, 31–57, 59 ja 61 pakkumispirkonna piiride põhivõrguettevõtjate suhtes.

FCA artikkel 30 lõike 8 kohaselt kas pakkumispirkonna piiri põhivõrguettevõtjate ühisel taotlusel või pädevate reguleerivate asutuste omal algatusel peavad pakkumispirkonna piiri pädevad reguleerivad asutused vähemalt kord nelja aasta järel tegema lõigete 3–5 kohase hindamise koos koostööametiga.

2. Menetlusosaline

Elering AS, address: Kadaka tee 42, Tallinn, 12945, äriregistrikood: 11022625, e-post: info@elering.ee.

3. Asjaolud ja menetluse käik

Et hinnata turuosaliste vajadust piirkonnaüleste riskimaandamise võimaluste järele Eesti, Läti, Soome ja Leedu elektri pakkumispirkonna piiridel, tegid Konkurentsiamet ja Läti riiklik regulaator ühise avaliku konsultatsiooni ajavahemikul 13.01.2017 kuni 13.02.2017. Avalikus konsultatsioonis kutsusid regulaatorid Baltimaade elektrituru aktiivseid kauplejaid avaldama oma arvamust piirkonnaüleste riskimaandamise instrumentide kohta.

08.03.2017 esitas Konkurentsiamet Nasdaq OMX-le päringu, et saada andmeid, mis on

vajalikud Eesti hinnapiirkonna elektri forvardturu analüüsi ja hinnangu tegemiseks. 29.03.2017 sõlmisid Konkurentsiamet ja Nasdaq OMX vastavasisulise lepingu.

Otsuse ja hinnangu tegemisel Konkurentsiamet konsulteeris teiste pakkumispriirkonna piiride reguleerivate asutustega, käesoleva juhul Soome ja Läti regulaatoriga. 05.04.2017 allkirjastas Konkurentsiamet Soome regulaatoriga kokkuleppe riskimaandamise võimaluste kohta Eesti-Soome pakkumispriirkonnas. 26.04.2017 toimus samasisuline ühiskonsultatsioon Läti regulaatoriga riskimaandamise võimaluste kohta Eesti-Läti pakkumispriirkonnas Läti-Eesti suunal.

Samuti käsitleti antud teemat 20-21.04.2017 toimunud Baltimaade elektrituru foorumil, kust võtsid osa Baltimaade, Soome, Rootsi ja Poola esindajad.

10.05.2017 valmis Konkurentsiametil võimsuse jaotamise forvardturu analüüs ja hinnang.

4. Avalik konsultatsioon turuosalistega

FCA artikli 30 lõikes 2 sätestatakse, et kui FCA jõustumise ajal ei ole pakkumispriirkonna piiril pikaajalisi ülekandeõigusi (LTTR), siis on pakkumispriirkonna riiklikel reguleerivatel asutustel kohustus võtta vastu koordineeritud otsused. Sama artikli 30 lõikes 3 sätestatakse, et koordineeritud otsused peavad põhinema hindamisel, millega tehakse kindlaks, kas elektri forvardturg pakub kõnealustes pakkumispriirkondades piisavaid riskimaandamise võimalusi. Pakkumispriirkonna piiride riiklikud reguleerivad asutused peavad selle hindamise läbi viima koordineeritult ja hindamine peab hõlmama konsultatsioon turuosalistega nende piirkonnaüleste riskimaandamise võimaluste vajaduse kohta kõnealustel pakkumispriirkonna piiridel.

Konkurentsiameti ja Läti riikliku regulaatori ühine avalik konsultatsioon turuosalistega nende piirkonnaüleste riskimaandamise võimaluste vajaduse kohta pakkumispriirkondade piiridel, mis jäävad Baltimaade võimsusarvutuste piirkonna sisse, toimus ajavahemikul 13.01.2017 kuni 13.02.2017. Avalikule konsultatsioonile saatis vastused 5 turuosalist ja 2 põhivõrguettevõtjat.

Konsultatsiooni käigus kutsuti turuosalisi vastama järgmistele küsimustele.

1. Kas teil on Eesti ja Läti elektriturgudel piisavalt riskimaandamise võimalusi?
 - a. Kui teil on piisavalt riskimaandamise võimalusi, siis palun selgitage neid.
 - b. Kui teil ei ole piisavalt riskimaandamise võimalusi, siis palun selgitage, millised riskimaandamise tooted oleksid teie ootuste kohaselt teie ettevõttele kasulikud.
 - c. Kas teil on vajadus piirkonnaüleste riskimaandamise võimaluste järele Läti – Leedu, Eesti – Soome (mõlemal suunal) ja Läti – Eesti (ühel suunal, Eesti poole) pakkumispriirkondade piiridel?
2. Millistest toodetest koosneb teie elektrituru riskide maandamise portfell?
 - a. Millised on viimasel kolmel aastal kasutatud toodete osakaalud ja ajalised piirid?
 - b. Millised on riskimaandamise toodete planeeritud osakaalud järgmiseks kaheks aastaks (2017, 2018)?

Analüüsi tegemiseks oli eelkõige vajalik teada, kuidas hindavad turuosalised riskimaandamise võimalusi Eesti – Läti (Läti – Eesti suunal) ja Eesti – Soome (mõlemal suunal) pakkumispriirkonna piiridel.

Eesti – Läti piiril on alates 2014. aastast Eesti süsteemihalduri Elering AS ja Läti süsteemihalduri AS Augstsprieguma tikls (AST) koostöös pakutud piiriüleste riskimaandamise instrumenti PTR-L (PTR-L – *Physical Transmission Rights- Limited*) nii aastase, kuise, kui

viimastel aastatel ka kvartaalse tootena. Turuosalised on PTR-L instrumentidega rahul. Seega hindab Konkurentsiamet Eesti-Läti piiril jaotatavaid füüsiliste ülekandeõigusi PTR-L-e piisavaks ja tõhusaks ning neid hinnangus ei analüüsitud.

Läti – Eesti ja Eesti – Soome suunal ei näidanud turuosalised üles huvi riskimaandamise instrumentide rakendamise järele. Kuna nendel suundadel ülekoormust praktiliselt ei esine, siis ülekanderisk on madal (hinnavahe väike) ning riskimaandamise instrumentide soetamine maksab turuosalisele rohkem kui võimalik tekkiv risk.

Eesti – Soome hinnapiirkonna riskimaandamise võimaluste kohta Soome – Eesti suunal olid turuosalised erinevatel seisukohtadel. Paar turuosalist avaldas arvamust, et oleks vaja riski maandamiseks instrumente, mis võimaldaksid elektrienergia ostuhinda fikseerida, et stabiliseerida ettevõtte finantsvoogu. Kuid eelkõige tunti muret, et pakutavad erinevad tooted on piiratud riskimaandamise võimalustega ja ei ole üldse likviidsed. Peamisteks põhjusteks toodi, et turuosalised kasutavad elektri hinna riski maandamiseks muude – likviidsemate – pakkumispirkondade hinnalepinguid ning et Soome – Eesti suunal eksisteeriv hinnaerinevus on väga väike.

Kokkuvõtvalt saab turuosaliste konsultatsioonist järeldada, et kõige olulisemaks riskimaandamise tooteks on erineva kauplemishorisondiga Helsingi pakkumispirkonna tooted (HEL EPAD). Tänu peaaegu olematule ülekoormusele Eesti – Soome piiril ning süsteemihaldurite poolt PTR-L võimsuse jaotusele Eesti – Läti piiril on turuosalised võimalised riske maandama nii Eesti, Läti kui ka Soome pakkumispirkonnas.

5. Konkurentsiameti analüüs ja hinnang

Tulenevat FCA artikkel 30 lõikest 3 otsused, millega tehakse kindlaks, kas elektri forvardturul on piisavalt riskimaandamise võimalusi asjaomaste pakkumispirkondade jaoks, peavad põhinema hindamisel. Hinnangus tuleb uurida elektri hulgemüügiturgude toimimist ja hinnang peab tuginema läbipaistvatele kriteeriumidele, mis sisaldavad vähemalt järgmist:

a) analüüs selle kohta, kas tooted või toodete kogum, mida pakutakse forvardturul, annab kaitse vaadeldava pakkumispirkonna järgmise päeva hinna kõikumuse eest. Sobivaks kaitseks järgmise päeva hinna muutumise riski eest loetakse selliseid tooteid või tootekogumeid, mille puhul vaadeldava pakkumispirkonna järgmise päeva hind on piisavalt seotud alushinnaga, millega toodete eest arveldatakse;

b) analüüs selle kohta, kas forvardturgudel pakutavad tooted või tootekogumid on tõhusad. Sel eesmärgil tuleb hinnata vähemalt kauplemishorizonti, ostu- ja müügihinna vahet, kaubeldava mahu ja tegeliku tarbimise vahekorda, täitmata tehingute ja tegeliku tarbimise vahekorda.

Analüüsi tegemiseks kasutas Konkurentsiamet Nasdaq OMX-lt küsitud andmeid piirnevate pakkumispirkondade – Soome (HEL) ja Läti (RIG) kohta, mis pärinevad alates perioodist 02.01.2013 kuni 30.11.2016. Nasdaq OMX-ilt saadud andmed olid järgmised: igapäevased summaarsed kauplemisaktiivsuse andmed nagu parim pakkumine, parim nõudlus, kõrge hind, madal hind, sulgemishind, kauplemislepingute arv ja kaubeldud kogused. Lisaks ka andmed avatud huvi kohta nagu avatud tehingute arv, avatud tehingute kogused ja avatud tehingute rahaline väärtus. Samuti kasutas Konkurentsiamet elektribörsi Nord Pool avalikke andmed, mis on kättesaadavad veebilehelt <http://www.nordpoolspot.com/historical-market-data/>.

Konsultatsioonide tulemusena peab Konkurentsiamet Eesti – Läti piiril jaotatavaid füüsiliste ülekandeõigusi PTR-L-e piisavaks ja tõhusaks ja neid käesolevas dokumendis ei analüüsita.

Hinnangus analüüsitakse kas Eesti elektri forvardturul on piisavalt riskimaandamise

võimalusi Eesti pakkumispäirkonna jaoks. Eelkõige keskendutakse Eesti – Soome piiri riskimaandamisvõimalustele (EPAD) ja antakse hinnang selle kaitse piisavusele ja tõhususele.

Eesti pakkumispäirkonna hinnariske saab maandada kas Nasdaq OMX Commodities turul EPAD-ide abil või kahepoolsete lepingutega (OTC – *Over-The-Counter*). Konsultatsioonist saab järeldada, et kuna EPAD-iga kaasnevad kulud (Nasdaq teenustasud, kõrged tagatised, samuti lai ostu- ja müügihindade vahe Balti EPAD-ide puhul), eelistavad turuosalisel Baltikumi väikeste mahtude juures pigem kahepoolseid lepinguid kasutades EPAD-e referentsiks. Elering AS hinnagul on Nasdaq EPAD turuosa OTC-ga võrreldes vaid 20%.

Pakkumispäirkonna EPAD on puhtalt finantsinstrument ja see ei ole seotud tegeliku füüsilise ülekandevõimsusega - EPAD seob omavahel Nord Pool süsteemihinna ja Nord Pool konkreetse pakkumispäirkonna hinna. Ostes nii süsteemihinnaga seotud finantsinstrumendi (millega fikseeritakse elektri hind süsteemihinna vastu) kui ka pakkumispäirkonna EPAD-i on võimalik maandada ülekanderisk.

Konkurentsiameti hinnangu peamised seisukohad on järgmised:

- EPAD tehingute kogused kalendriaastate lõikes on kasvava trendiga. Seda kasvu veab Helsingi pakkumispäirkond. Tallinna ja Riia pakkumispäirkondade EPAD kogused on väga väikesed ja volatiilsed. Selget trendi pole veel välja kujunenud.
- Summaarsed EPAD tehingute koguste osakaal Eesti, Läti ja Soome kogutarbimises on kasvanud 7,3%-lt (2013) 13,7%-ni – seega ligi kahekordseks.
- Koguste analüüsist saab järeldada, et kõige olulisemaks riskimaandamise tooteks on erineva kauplemisshorisondiga Helsingi pakkumispäirkonna tooted (HEL EPAD). Tänu väga väikesele ülekoormusele Eesti – Soome piiril ning põhivõrguettevõtjate poolt PTR-L võimsuse jaotusele Eesti – Läti piiril on turuosalisel võimalised riske maandama nii Eesti, Läti kui ka Soome pakkumispäirkonnas.
- Avatud huvi analüüs näitab, et turuosaliste huvi EPAD tehingute vastu on olnud perioodil 2013 kuni 2016 stabiilne.
- Avatud huvi analüüs toetab turuosaliste seisukohta, et kõige olulisemaks riskimaandamise tooteks on erineva kauplemisshorisondiga Helsingi pakkumispäirkonna tooted (HEL EPAD).
- Riskimaandamistoodete turu väikesest likviidsusest tulenevalt sai ainult 42% tehingute puhul hinnata ostu- ja müügihinna vahet.
- Keskmiste näitajate alusel on Soome pakkumispäirkonna EPAD-ide ostu- ja müügihinna vahe turuosaliste poolt vastuvõetaval tasemel alla 1 EUR/MWh. Eesti pakkumispäirkonnas on vahe üle 2 EUR/MWh ja Läti pakkumispäirkonnas on vahe üle 5 EUR/MWh. See toob kaasa Eesti ja Läti riskimaandamisinstrumentide vähese kasutamise, mis on aga suurte hinnavahede tekkimise fundamentaalseks põhjuseks. Tekkinud on omamoodi surnud ring, millest väljumiseks on vaja suure turutegija panustamist nendesse turgudesse.
- Suurimate ostu- ja müügihindade vahede analüüs näitab, et riskimaandamistoodete turuhinnad on väga volatiilsed, mis raskendab nende kasutamist riskide maandamisel.
- Eesti ja Soome pakkumispäirkondade EPAD-id on korrelatsiooni vaatepunktist vaadatuna võrdväärised.
- Läti pakkumispäirkonna EPAD-id ei taga mõistlikku riskimaandust, sest nende korrelatsioon tegelike hindadega on nõrk.
- Ajalooliselt on turuosalisel harjunud kasutama Soome pakkumispäirkonna EPAD-e, mida tingib asjaolu, et viimasel paaril aastal on ülekoormus Eesti – Soome piiril olnud väga väike. See pärsib Eesti pakkumispäirkonna EPAD-ide likviidsust.

6. Konkurentsiameti konsulteerimine teiste pädevate reguleerivate asutustega

Tulenevat FCA artikkel 30 lõikest 3 otsused, millega tehakse kindlaks, kas elektri forvardturul on piisavalt riskimaandamise võimalusi asjaomaste pakkumispirkondade jaoks, peavad põhinema hindamisel. Hindamise peavad kooskõlastatult tegema pakkumispirkonna piiri pädevad reguleerivad asutused.

Hinnangu tegemisel Konkurentsiamet konsulteeris teiste pakkumispirkonna piiride reguleerivate asutustega. 05.04.2017 allkirjastas Konkurentsiamet Soome regulaatoriga kokkuleppe riskimaandamise võimaluste kohta Eesti – Soome pakkumispirkonnas. Kokkuleppe kohaselt otsustasid Eesti ja Soome regulaatorid mitte kohustada põhivõrguettevõtjaid väljastama pikaajalisi ülekandeõigusi Eesti – Soome pakkumispirkonnas. Nimetatud kokkuleppes sätestatu koordineeriti ka teiste Balti- ja Põhjamaade pakkumispirkonna regulaatoritega.

Samasisuline ühiskonsultatsioon toimus Eesti ja Läti regulaatorite vahel. 26.04.2017 edastasid Eesti ja Läti regulaatorid Balti- ja Põhjamaade pakkumispirkonna regulaatoritele Eesti ja Läti regulaatorite kokkuleppe mitte kohustada põhivõrguettevõtjaid väljastama pikaajalisi ülekandeõigusi Eesti – Läti pakkumispirkonnas Läti – Eesti suunal.

Kokkuvõte

FCA artikkel 30 lõike 7 kohaselt, kui reguleeriv asutus otsustab, et asjaomased põhivõrguettevõtjad ei tohi välja anda pikaajalisi ülekandeõigusi või et nad peavad tegema kättesaadavaks muid pikaajalisi piirkonnaüleseid riskimaandamistooteid, ei kohaldata FCA artikleid 16, 28, 29, 31–57, 59 ja 61 pakkumispirkonna piiride põhivõrguettevõtjate suhtes.

Konkurentsiamet on seisukohal, et Eesti pakkumispirkonna hinnariske saab maandada Nasdaq OMX Commodities turul EPAD-ide abil (eelkõige HEL EPAD). Tänu väga väikesele ülekoormusele Eesti – Soome piiril ning põhivõrguettevõtjate poolt PTR-L võimsuse jaotusele Eesti – Läti piiril on turuosalised võimelised riske maandama nii Eesti, Läti kui ka Soome pakkumispirkonnas.

Arvestades eeltoodut ja tuginedes ELTS § 93 lõike 6 punktile 6.

otsustan:

1. Elering AS ei pea välja andma pikaajalisi ülekandeõigusi või tegema kättesaadavaks muid pikaajalisi piirkonnaüleseid riskimaandamistooteid Eesti-Soome piiril.
2. Elering AS ei pea lisaks PTR-L riskimaandamise instrumendi pakkumisele Eesti – Läti piiril välja anda täiendavaid pikaajalisi ülekandeõigusi või tegema kättesaadavaks muid pikaajalisi piirkonnaüleseid riskimaandamistooteid Eesti-Läti piiril.

Käesoleva otsusega mittenõustumise korral on õigus esitada kaebus otsuse tühistamiseks Tallinna Halduskohtule. Kaebuse halduskohtule võib esitada 30 päeva jooksul arvates käesoleva otsuse teatavakstegemisest.

(allkirjastatud digitaalselt)

Märt Ots
Peadirektor

Lisad:

1. Võimsuse jaotamise forvardturu analüüs ja hinnang.
2. Eesti ja Soome regulaatorite vaheline kokkulepe.
3. Eesti ja Läti regulaatorite ühine konsultatsioon.